

ובין רע הוי אומר זה קדשי מזבח). ובדעת חכמים נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש האם יקברו (שהכתוב המצריך העמדה מדבר על קדשי מזבח שנפל בהם מום) או יפדו (בין טוב ובין רע – איזהו דבר שאינו חלוק בין טוב ובין רע, הוי אומר זה קדשי בדיק הבית, ואמר קרא אתה – למעט קדשי מזבח).

משמע בגמרא שגם רבי יוחנן מודה שישנה דעת תנאים בברייתא שקדשי מזבח יפדו שאינם בכלל העמדה והערכה, אלא שסובר שאין כן דעת חכמים במשנתנו (עפ"י תוס').

קדשי בדיק הבית; לדברי חכמים במשנה – יקברו (שהכתוב מדבר בקדשי בדיק הבית כאמור. ובהם אין חילוק בין תמימים לבע"מ ובין בע"מ מעיקרא או לאחר ההקדש. עפ"י רש"י, וכ"מ ברמב"ם – ל"ה), ולדברי רבי שמעון יפדו (שלדבריו מדבר הכתוב בקדשי מזבח כנ"ל, וממעט קדשי בדיק הבית מאתה), ואולם תמימים יקברו אף לדבריו מפני שהמתפיס תמימים לבדיק הבית נתקדשו למזבח הלכך עשו בהם מעלה שלא יפדו.

א. הלכה כחכמים ואליבא דרבי יוחנן, שבין קדשי מזבח בין קדשי בדיק הבית, יש בהם העמדה והערכה הלכך אם מתו יקברו (רמב"ם ערכין ה"ב), מלבד בקדשי מזבח שקדם מומם להקדשם (איסורי מזבח א, יא).

ב. בספר שער המלך (בכורים י, ב) נסתפק באותם שדינם בקבורה מפני שצריכים העמדה והערכה, מה הדין בעבר ופדאם. ובספר חדושים ובאורים תמה על הספק, הלא כיון שאינם ראויים להעמדה והערכה לא נאמר בהם דין פדיון כלל.

אמנם כתב שמסתבר שבהמה שהיא בת העמדה והערכה, אף שמצוה לכתחילה להעמידה ולהעריכה (כפשט הדברים, וע' משל"מ איסורי מזבח א, י שצדד האם צריכים להביא בהמה לב"ד דוקא כדי לשומה), אם עבר ופדה שלא בפניה בלא הערכה – פדוי שאין זו אלא מצוה לכתחילה.

דפים לג – לד

נו. א. אלו הם איסורי הנאה הנקברים ואלו הם הנשרפים?

ב. האם רשאים לשרוף את הנקברים ולקבור את הנשרפים?

ג. מה דין אפרם של איסורי הנאה?

א. אלו הם הנקברים; קדשים שמתו (כמפורט לעיל); נפלי קדשים, והשליה בכללם; שור הנסקל; עגלה ערופה; צפרי מצורע; שער נזיר [ופרשו רב נחמן ורבי אלעזר: בנזיר טמא]; פטר חמור (ויש דעה שפטר חמור מותר בהנאה אפילו לאחר עריפה. ע' בכורות ט-י); בשר בחלב; חולין שנשחטו בעזרה (וכן אמר רבי יהודה בתורת כהנים צו ט והוא ת"ק דמתניתין. ראב"ד שם). רבי שמעון אומר: חולין שנשחטו בעזרה דינם בשריפה, ואפילו היה שנשחטה בעזרה.

א. מצות קבורה באיסורי הנאה – מדרבנן, שלא יבואו בהם לידי תקלה (עפ"י כרתי ופלתי פו; מקו"ח בפתיחה לסי' תלא).

ב. בטעמו של רבי שמעון שחולין שנשחטו בעזרה בשריפה, פרש"י (כאן ובקדושין נה) גזרה דרבנן משום קדשים פסולים [ולא חילקו חכמים בגזרותיהם הלכך השווו דין היה לבהמה, הגם שאין היה בקדשים. ומלשון התוס' בקדושין שם (ד"ה וכן) משמע לפום ריהטא ששריפתם מהתורה. אך יש לדחות שכוונתם על עיקר האיסור, ול"ד השריפה. וגם מש"כ ר"ג כאן להשוותם לקדשים י"ל דמדרבנן קאמר]. והלכה כחכמים שדינם בקבורה, ואפרם אסור (רמב"ם שחיטה ב, ב פסוה"מ יט, יא). ואף לר"ש נראה שאפרם אסור, שהרי דין השריפה מדרבנן ולא באו חכמים להקל אלא להחמיר (עפ"י המקנה וחמדת שלמה קדושין שם; תפארת ישראל ועוד).

אלו הם הנשרפים: חמץ בפסח [לפי רבי יהודה, אבל חכמים אומרים: אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים]. וע' בפירוט בפסחים כא. ונחלקו הפוסקים להלכה. ע' או"ח תמה; תרומה טמאה (ומותר ליהנות בשריפתה, כגון להסיקה תחת תבשילו. רש"י עפ"י פסחים כג. וע"ש כ לג אודות חשש תקלה. וע"ע שבת כה וברש"י ותוס' על מקור דין שריפה); הערלה וכלאי הכרם (פן תקדש – תוקד אש. וערלה למדנו מכלאים). ואם אינם ראויים לשריפה כגון משקים – יקברו; שער נזיר טהור (ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש); כל הקדשים שנשחטו במחשבת פסול (ע' פסחים כד); אשם תלוי (שנודע לו שלא חטא קודם זריקת הדם (רש"י). וי"מ אשם תלוי שארע בו פסול) וחטאת העוף הבאה על הספק. רבי יהודה אומר: אשם תלוי יקבר וחטאת העוף יטילנה לאמה ומנתחה אבר אבר ומתגלגלת והולכת לנחל קדרון.

א. הלכה כחכמים.

ב. שער נזיר טהור טעון שריפה גם כאשר מגלח במדינה ואינו משלח תחת הדוד שבמקדש. כן דרשו במדרש מעל האש.

ג. עבודה זרה מצוותה באיבוד מן העולם ושירוש אחריה בכל דרך, שחיקה והטלה לים וכד' (ע' ע"ז מג-מד). ורבנו תם (בתוס' חולין פח רע"ב) אומר שתחילת דינה בשריפה ואח"כ שוחק וכו', בדומה לעגל הזהב.

ב. כל הנקברים לא ישרפו [משום שאפר הנקברים אסור ואפר הנשרפים מותר] וכל הנשרפים לא יקברו (רש"י: שמא ימצאם אדם ויאכלם. והקשה רעק"א הלא י"ל בפשיטות כיון שמצותו בשריפה אין לבטל מצותו). רבי יהודה אומר: אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים – ראוי. הלכה כדברי חכמים (רמב"ם פסוה"מ יט, יד).

לדברי רב ששת ורבי יוסי ברבי חנינא, אם עשה שק משער נזיר ופטר חמור – ידלק ולא יקבר (שמא ימצאו אדם ויהנה ממנו, שהרי אינו כלה עד זמן רב. ערש"י), ורק כשהשער בפני עצמו יקבר ולא ישרף. ומשמע (ערש"י ד"ה ור' אלעזר) שרבי אלעזר ורבי ירמיה חולקים וסוברים שאף השק יקבר ולא ידלק. וכן דעת הטור להלכה (יו"ד שח). ואולם דעת שאר הפוסקים כרב ששת, שהשק ידלק (לקוטי הלכות עפ"י הרמב"ם פסוה"מ יט, יב והר"ש ערלה ג).

ג. הנקברים – אפרם אסור [משמע בגמרא בכלל זה מוראה ונוצה של עולת העוף שנבלעים בקרקע העזרה, אעפ"י שיצאו מידי מעילה אסורים בהנאה. ויש מי שכתב שה"ה בחטאת העוף. (ערמב"ם מעילה ב, ו וכס"מ וקרי"ס; רש"י ושפ"א כאן). וכן משמע שבכלל 'אפר הנקברים' בשר המת שנפרך (אמנם לא נמצא דבר זה במפורש ברמב"ם, אך י"ל שהוא בכלל איסור אפרם שכתב. ל"ה)].

איסור ההנאה מהאפר – מדרבנן הוא, שהרי זה שלא כדרך הנאתו (עפ"י כרתי ופלתי פז).

הנשרפים – אפרם מותר (כיון שנעשית מצוותם. עתוס'). חוץ מאפר אשירה (ולא ידבק בידך מאומה מן החרם) ואפר הקדש, ופרשו באופן שלא יצא מידי מעילה, כגון שנפלה דליקה מאליה ולא ע"י אדם. ורב שמעיה פרש באפר תרומת הדשן שטעון גניזה (ושמו אצל המזבח).

א. הרמב"ם לא הביא איסור אפר מעצי הקדש שנפלה בהם דליקה, ויתכן שנקט שרב שמעיה שהעמיד באופן אחר חולק על דין זה ומתיר, וכן משמע מדברי התוס' במנחות נב. (עפ"י לקוטי הלכות).

ב. אפר עיר הנדחת; לפרש"י בחולין (פט) מבואר שאסור כדין אפר אשרה. ואולם מהרשב"א (ספ"ב דקדושין) מבואר שמותר (ע' בבאור הענין בקהלות יעקב קדושין מג).

ג. אפר חמץ בפסח; יש אומרים שלרבי יהודה שמצותו בשרפה – אפרו מותר ולחכמים שהשבתתו בכל דבר – אפרו אסור (עפ"י תוס' פסחים כא: ד"ה בהדי. וכן מפורש בטור או"ח תמה).
ויש אומרים שאפילו לחכמים אפרו מותר כיון שקיים מצוותו בהשבתתו [שלא כשאר איסוה"ג שאין בהם מצוה לבערם ונקברים רק משום שלא יבואו לידי תקלה] (עפ"י תשובת אבני מלואים ט; מקור חיים תמה, וכן מובא בשם הרה"ק רל"י מברדיצוב והגרעק"א – בישוב דברי הרמב"ם).
ויש מי שצדד לאידך גיסא, שאף לר"י אפר חמץ אסור [כי איסור ההנאה שבו אינו תלוי במצות השבתתו, הלכך לא פקע האיסור בכך שנתקיימה מצות השבתה] (עפ"י קהלות יעקב פסחים יג).

בריך רחמנא דסייען